

Vēstures institūta darba sākums

Vakar plkst. 17 Ūniversitātes jaunajā aulā notika Vēstures institūta pirmā atklātā sēde, kurā bija ieradušies ministru prezidenta biedrs M. Skujenieks, iekšlietu ministrs V. Gulbis, izglītības ministrs prof. A. Tentelis, Rīgas apgabala garnizona priekšnieks ģenerālis Virsaitis, artilērijas inspektors ģenerālis Danebergs, Rīgas prefekts J. Pommers, Ūniversitātes mācības spēki un daudzi atbildīgi valsts un sabiedriski darbinieki, kā arī daļa Ūniversitātes studentu. Aula šim gadījumam bija dekorēta zaļumiem un ziediem. Plkst. 17 ieradās Valsts un ministru Prezidents. K. Ulmanis. Viņu vestibilā pie ieejas sagaidīja izglītības ministrs prof. A. Tentelis, Ūniversitātes rektors J. Auškāps un prorektors L. Adamovičs. Valsts Prezidentam ienākot aulā, klātesošie to godināja pieceldamies. Tad izglītības ministrs A. Tentelis, ievadīdams Vēstures institūta pirmo atklāto sēdi, teica šādu uzrunu:

«Sevišķi labvēlīgs moments vēsturei pienācis tagad, jo mūsu Vadonis ir arī liels vēstures cienītājs un pratējs. Viņš gādā, ka vēsture mūsu dzīvē un skolā ieņemtu pienācīgo vietu. Viņš gādā, lai vēstures izglītība tiktu pacelta, gādā, lai vēstures pētīšana tiktu veicināta. Un viņa nopelns

ir arī tas, ka vēstures pētīšanai tika iekārtota mītne — Latvijas vēstures institūts, kas ir augstākā zinātniskā iestāde un kuŗas uzdevums ir latviešu un vispārīgās vēstures notikumu un parādību pētīšana un noskaidrošana nacionālisma un patiesības garā. Likums par Latvijas vēstures institūtu tika izdots 14. janvārī šīnī gadā, institūta statūtus apstiprināja 21. janvārī, un drīz pēc tam institūts sāka darboties, izpildot tos uzdevumus, kuŗus viņam uzlika statūti, un tie ir plaši, daudzpusīgi un svarīgi. Institūts jau ir atradis atsaucību arī ārpus savām sienām. Jau kopojas institūtā dokumenti gan par vecākiem, gan par jaunākiem laikiem, krājas līdzekļi, ar kuŗiem veikt speciālus uzdevumus, kā avotu izdevumus un tml. Institūts stājies jau pie šo darbu kārtošanas. Bet jāpiemetina, ka tikai tad būs īsti sekmīga viņa darbība, kad viņam netrūks atskaņas sabiedrībā un tautā. Šīnī pirmajā Latvijas vēstures institūta atklātā sēdē man ir gods un prieks uzsākt priekšnesumu rindu.» Tālāk ministrs nolasiĶa referātu, īsi motīvējot mūsu vēstures patstāvības tiesību un nepieciešamību. «Vairākkārt man nācies atklātībā aizrādīt uz mūsu vēstures neapskaužamo stāvokli līdz šim un uz viņas pētīšanas līdz-

(Noslēgums 6. lappusē.)

Vēstures institūta darba sākums

(Noslēgums.)

šinējām grūtībām. Visam tam esmu piedēvis arī motivus. Ir nācies pateikt, ka mūsu vēstures rakstīšana jāsāk no jauna, jo līdzšinējā vēstures literatūra nav tāda, ka varētu uz viņu atbalstīties. Nācies arī pateikt, ka par jaunu jālasa un jāpēti visi līdz šim izdotie un savāktie avoti, jo līdzšinējie cittauteiņu pētījumi darīti ar citu mērķi, neturot acis mūsu tautas vēsturi. Vācieši rakstījuši savas tautas vēsturi, bieži gribēdami attaisnot savu darbību. Krievi, kas rakstījuši mūsu teritorijas vēsturi, darīja tāpat. Un saprotams, ka mēs darīsim arī tāpat — mēs arī rakstīsim savas tautas vēsturi, sekosim soli pa solim savas tautas likteņiem, viņas priekiem un bēdām, un šīni darbā mūs neinteresēs vāciešu vēsture. Gan mēs svērsim un vērtēsīm viņu iespaidu uz mūsu tautas vēsturi, bet to mēs darīsim, neizejot no laikmeta ieska- tiem un faktiskām patiesības robežām. Būsīm taisnīgi savas vēstures spriedumos, jo mums nav vajadzīgs sagrozīt vēstures patiesību. Mums pārmet, ka mēs noliedzot vācu vēsturnieku nopelnus, mums ta- ču vajagot tos zināt. Esot daudz vāciešu darbinieku, kas arī latviešu tautai ir ievē- rojami. Pareizi — ir daudz darbinieku, valodnieku un citu, bet tie neviens nav mē- ginājis latviešu vēsturi rakstīt. Viņi ir gan krājuši mūsu teritorijas vēstures avotus. Mēs esam par to viņiem pateicīgi. Neaizmirsīsim, ka arī jaunā Latvija ir vā- cu vēsturniekam palīdzīgu roku sniegusi šai darbā. Latviešu vēstures rakstīšanā mums ir maz ko viņiem pateikties. Mums būs pašiem jāvāc materiāli, ko mēs esam arī darījuši.

Mums tagad ir arhαιoloģiskas liecības, no kurām vispirms mēs zinām, ka vācieši nebija pirmie, kas te ieradās, bet šī zeme bija jau vairākus gadu simteņus atklāta starptautiskai satiksmei, tā tad padota vi- siem iespaidiem, kas no šādas satiksmes iz- tek. Vācieši daudz rakstījuši par savu senču lielajiem varoņdarbiem Livoniju ie- karojot, bet viņi aizmirst, ka šo varoņu bīstamie un ilggadīgie pretinieki taču ir latvieši un igauņi. Kā tad šīs prīmitīvās valstis būtu spējušas tik ilgi un spēcīgi pre- toties un tā apdraudēt labi apbruņotos kul- tūras tautas pretiniekus? Pat pavīrsi pār- domājot, tas liktos neiespējams. Bez tam kuršu zemē mēs neredzam nemaz tādas pil- nīgas uzvaras. Tur pēc izlīguma turpina iesākt kopdzīvi. No tā top skaidrs, ka faktu konstatēšana nav radusies faktus novērojot vai apstākļus izpētot un iztirzā- jot, bet te ir citi cēloņi — griba izcelt ie- brukumu par varonību un izcilu nepiecie- šamu kolonizatorisku darbu, ko viņi darī- juši kristīgās ticības uzdevumā un kultū- ras vārdā. Vēstures posmu šķērsgriezuma analizē pētniekam jābūt ļoti uzmanīgam. Apskatāmā gadījumā mēs neredzam gribu izvairoties no maldīšanās. Šādu iepriekš pieņemtu domu aplamību atzīt arī daži bi- jušie šejienes vācu muižnieki. Tā fon Her- ners saka: «Mēs šīs tautas — latviešus un igauņus — ar kurām un uz kurām mēs dzī- vojām, turējām par bezvēstures tautām. Tā bija klūda.» Tā ir vēla atzišanās.

Ir aizmirsti divi vāciešu līgumi — ar zemgaļiem un kuršiem, sevišķi līgums ar kuršiem, kurā pateikts, ka viņu zeme pa- liek pilnīgs kuršu īpašums. Arī tiesai bija jānotiek pēc vietējo iedzīvotāju parašām un tiesībām. Uzmācas doma — vai tikai ar līgumu kurši nav atzinuši vāciešu tie- sību nomesties Kursā. Tā redzam, ka mi- nētos svarīgākos principiālos jautājumos agrākiem vēsturniekiem bija gatava for- mula, no kurās tad izgāja pētišana.

Ar saviem īsajiem aizrādījumiem gribē- ju galvenā kārtā brīdināt mūsu pašu vē- sturniekus, lai tie mūsu tautas vēsturi rak- stot, nēsekotu līdzīgiem negatīviem parau- giem, lai neradītu gatavas formulas bez faktu pamata.

Piemetināšu, ka mēs vēl esam savas tau- tas vēstures pētišanas pašā sākumā, un lai mūs nebaida nelabvēļu un varbūt arī lab- vēļu zobozāšanās par mūsu it kā pārsteidzī- bu. Tikai uz priekšu lēnām pa isto patie- sības ceļu. Un ja par vēlākiem gadu sim- teņiem, skaitot no mūsu tautas vēstures sākuma, mūsu vēsture pieņems dažkārt drūmas krāsas, tad lielais latviešu vitālais spēks, izturība un dziļa iekšēja spēka sa- glabāšana var mūsos radīt pamatotu lep- numu uz mūsu senčiem, arī uz tumšo vē- stures laiku senčiem. Tumšais fons jo gai- šāk izceļ mūsu jaunāko vēsturi. Latvietis stāstīs savu vēsturi, mūsu tuvie kaimiņi tāpat. Un mūsu vēsture mums kaunu ne- darīs.»

Pēc tam prof. Fr. Balodis lasīja re- ferātu par Latvijas aizvēstures rakstību. Te referents klausītājus iepazīstināja ar mūsu aizvēstures rakstības visai lielām klūdām. Mums nepiederēja archīvi, mums nepiederēja arī zeme pētišanai. Tādēļ lat- viešu tautas un zemes vēsture nav patiesī- bas garā rakstīta vēsture un to šodien mēs nevaram akceptēt. Šodien mēs zinām, ka mūsu senči pirmo reiz mūsu zemē ir atnā- kuši ap 2000 gadus priekš Kristus. Viņi iekarojuši vienmēr jaunas zemes joslas un ap 900. gadu visa tagadējā Latvija bija lat- viešu kultūras aplokā. Mēs zinām, ka mū- su pilskalni bijuši nocietināti. Mēs esam atraduši mūsu pilskalnos celtnes, kurās ir lielākas par vikingu celtnēm tai pašā laik- metā. Mūsu celtnēs esam atraduši krās- nis, kādas mūsu kaimiņi tai laikā vēl nepa- zina. Mēs esam pētījuši mūsu kapu lau- kus un ar tur atrastām senlietām varam konstatēt mūsu senās kultūras attīstību. Mēs zinām droši, ka ir bijusi liela zemgaļu osta netālu no Rīgas Daugavas krastā. Ir pierādīts, ka ir bijušas latviešu valstis. Ir bijuši dzīvi tirdznieciski sakari jau agri priekš Kristus dzimšanas. Mums nav bi- juši zemākā kultūra par tiem, kas gribēja mūsu zemi iekarot.

Tālāk prof. Dr. A. Švābe runāja par Jersikas un Tālavas latviešu karaļvalstīm.

No referāta izrietēja, ka objektīvi iztir- zājot nedaudzos dokumentus no latviešu valsts pirmajiem sākumiem, Austrumlat- vijā ir bijušas pilnīgi organizētas valstis. Tagadējā Latgalē un Vidzemē bijušas val- stis ar savu valdību, administratīvo iekār- tu, tiesām, nodokļiem u. t. t.

Itaļi vervē brīvprā- tīgos Abesinijā.

Itaļi atvēruši Adis- abebā vairākus brīv- prātīgo vervēšanas birojus un daudzi abe- siņu karotāji jau pie- teicas jaunformēja- mos iedzimto pulkos, kas ietilps itaļu Au- strumafrikas armijā. Šodien Adisabebā no- tiks liela parāde, ko pieņems maršals Ba- doljo. Gaida ieroda- mies arī maršalu Gra- ciani. Pēc ziņām no Harrāras ugunsgrēku tur nav bijis tik daudz kā Adisabebā; toties laupīšana nori- sinājusies vēl plašā- kā mērogā nekā gal- vas pilsētā. Itaļu virs- pavēlniecība gatavo radikālas pārmaiņas Abesinijas pārvaldes sistēmā. Paredzēts galīgi likvidēt feodā- listismu.

Latvijas S

Dalles teātris		
Otrd. 12. maijā pl. 7,30 v.	Zīslja	
Trešd. 13. maijā pl. 7,30 v.	Romantika	
Ceturtd. 14. maijā pl. 7,30 v.	Zīslja	
Piektd. 15. maijā pl. 7,30 v.	Tālais ceļš	
ar svētku prologu un koŗa dziesmām		
Nācionālais teātris		
kases tālrūnis 22405		
Otrd. 12. maijā pl. 7,30 v.	Džons Gabriels	
lata izrādē		
Borkmanis		
Trešd. 13. maijā pl. 7,30 v.	Jēkabs Saltups	
lata izrādē		
Ceturtd. 14. maijā pl. 7,30 v.	Tautas vienības svētku ievads	
1) Ligoŗtu Jēkaba prologu dekl. Ludmila Špilberģe		
2) Blerantos		
Piektdien 15. maijā		
Tautas vienības svētkos		
1) Jāņa Medeŗa svētku prologu dekl. Liliŗa Erika		
2) svinīgā izrādē		
Indrāni		
Nācionālais opera		
kases tālr. 2261		
Lai saraksts spiesti saĩsĩnāt Katrā nodalījumā		
	119 154 385 488	
	1113 124 134 1	
	690 855 939 21	
	935 3071 92 94	
	433 512 649	

Mātes dienas svinības galvas pilsētā

Mātes dienas sarīkojumus Rīgā ievadīja svinīgs akts ar koncertu Nacionālā teātrī. Aktu ar īsu uzrunu atklāja Skolu departamenta direktors K. Ozoliņš, kam sekoja valsts himna studenšu prezidija konventa kora dziedājumā. Tad izglītības ministrs prof. A. Tentelis teica atklāšanas runu:

«Šodien visa kultūras pasaule svēta mātes dienu, radiofoni raida priekšlasījumus, avižes velta daudzus rakstus, organizācijas sarīko aktus mātei par godu ne jau tikai tādēļ, lai reizi gadā mums atgādinātu mūsu māti, bet lai šai dienā sevišķi izceltu un atzīmētu mātes, vispārīgi vecāku nozīmi mūsu dzīvē, lai atminētos un sirdīs nestu apdomātu un apsvērtu upuri saviem dzīvības devējiem, tiem, kas mums dzīvību uzturējuši, kad paši bijām nevarīgi, tiem, kas mums palīdzēja spert pirmo soli mūsu dzīvē un pirmo soli sabiedrībā. Kas lai ņemas uzskaitīt visu to, ko māte un tēvs darījuši par daudzīgu gadiem bērnu audzināšanā, bērnu apgādāšanā, skološanā, bērnu ievadīšanā dzīvē, kas viss aizņem taču veselu 1/3 no cilvēka dzīves. Vai par to nav vērts padomāt? Man grūti iedomāties cilvēku, kuŗa dvēselē neieskanētos citādas skaņas nekā parastās, kad viņš atgādājas savu māti, savu tēvu. Nav tik cietas sirds, kuŗa pie mātes vārda savādāk neiedrēbētos, nekļūtu mīkstāka un tai brīdī nebūtu pieejama labākām un cēlākām jūtām. Tiesām, nevaru tādu cilvēku sev priekšā stādīt. Mēs arī nekad nespēsim izsmelt tēmatu, ja mums jārunā par mātes, par vecāku lielo nozīmi cilvēka, sabiedrības, tautas un valsts dzīvē, vienmēr rasies jaunas situācijas, jaunas nianses, jauni novērojumi, jaunas atmiņas; vienmēr modīsies mūsos jauna atzinība mātei, jauna un dziļāka pateicība par viņas ciešanām, par rūpēm un mīlestību, par mīlestību līdz nāvei pret saviem bērniem. Tāpēc arī mūsu, kas mēs nekad nevarēsim atļūdzināt māmiņai to, ko esam viņai parādā, — tāpēc mūsu pienākums nevar izbeigties ar to, ka mēs šodien atzīstam visus viņas nopelnus, nodziedam viņai slavas un pateicības dziesmu un paliekam tie paši savās sirdīs, kādi mēs bijuši un esam. Mūsu mātes sirds kārošana taču vienmēr bija: redzēt mūs nevien laimīgus, bet par visām lietām labākus, sirsskaidrākus un krievnākus. Mātes piemiņai visvairāk kalposim, mātes vēlējumum vislabāk būsim izpildījuši, ja mēs tādi arī kļūsim, ja pieliksim savus spēkus savu gara un ētisko īpašību izkopšanai. Tas taču stāv mūsu spēkā, kāpēc mēs nedarīsim mātei to prieku, kāpēc necentīsimies pēc pilnības, pēc tikumiskas, pēc sevis kā cilvēka pilnības, pēc pilnības pašu dzīvē, sabiedriskā un valsts dzīvē?

Ne mazāki nopelni mūsu mātei arī mūsu tautas un valsts labā. Viņa taču mūs, latviešus, kādi mēs esam, dzemdinājusi, audzinājusi, kopā ar tēvu mācījusi mīlēt savu tautu, mīlēt savu valsti, cienīt mūsu tautas un mūsu valsts vadītājus un gādniekus un tiem paklausīt. Tiesām, mūsu mātēm ir lieli nopelni mūsu tautas pastāvēšanas, mūsu tautiskā gara uzturēšanas un mūsu latviešu pašu kultūras saglabāšanas laukā. Arī šos nopelnus mēs nedrīkstam

aizmirst, kāpēc pāris vārdos gribu jums tos atgādināt, jo maz par tiem esam domājuši. Šie vārdi jums pastāstīs, kā mūsu vecāki, tie īpaši māte, priekš pāri gadu simteņiem kļuva par mūsu tautas skolotāju. Tas notika 18. gadu simtenī. Jau zviedru laiku beigās bija izdots rīkojums par obligatorisku skolu ierīkošanu un apmeklēšanu. Uzraudzība par rīkojuma izpildīšanu nodota augstākām valsts iestādēm. Tā redzam, ka pēc isāka vai ilgāka laika vismaz Vidzemē būtu ieviesta vispārēja piespiesta zemāko skolu apmeklēšana. Bet zviedru laikus nomainīja krievu laiki, zemnieku un skolu lietas izšķuka no valdības rokām un tika sakamptas no muižniekiem. Arī uzraudzību pār skolām paņēma muižnieki. Šeit nu mēs novērojam interesantu parādību, ka 18. gadu simtenī, lepnā apgaismības laikmetā, kas beigās pat mīļēja saukties par brīvības gadu simteni un vienmēr izcēla prāta apgaismību un sirds izglītību, ka 18. gadu simtenī pie mums Vidzemē, Kurzemē nedaudz labāk, Latgalē tāpat, viss notika otrādi: pieauga dzimtsbūšanas nīkums un panīka izglītība; beidzamā iznīktu pavisam, ja ne latviešu tēvi un mātes. Dzimtsbūšana nostiprinājās, latviešu nomākšana pilsētās pieņēmas, klaūšas, kalpošanas vairojās, latvietis bija jau tīri vai lieta tapis. Te nu nāca latviešu tēvi un mātes un paši sāka mācīt savus bērnus, jo valdošām aprindām latviešu bērnu mācīšana taču bija lieka. Latviešu tieksmi pēc grāmatas izmantoja tie, kam likums uzdeva gādāt par skolām un skolotājiem un kam pēc taisnības arī tas bija jādara, jo viņi pretendēja uz latviešu garu un miesu, uz latviešu darbu un mantu. Tāpēc likumā radās jauns institūts, mājmaicība: skolās sūtīšanu var aizvietot ar mājmaicīšanu. Tad, protams, bija iespējams padarīt mājmaicību, ja ne likumdošanas kārtā par obligatorisku, tad ar dzimtskunga varu. Tā latviešu mātei un tēvam uzdeva būt par tautas skolotājiem, un šo pienākumu viņi arī godam veica: latvieši grāmatpratēju ziņā citu tautu starpā nav nekad ieņēmuši pēdējo vietu. Slava latviešu mātei un tēvam.

Un kas tad bija tie, kas šais grūtos un tumšos laikos uzglabāja, pārnesa un nodeva laimīgākām paaudzēm to dziļo, daiļo un plašo kultūru, mākslas, dvēseles un prāta kultūru, ko mēs atrodam mūsu tautas gara mantās. Vai domājat, ka cilvēks bez kultūras var radīt kultūru, un viņu pie tam vēl pārveidot, slīpēt? Šīs mantas uzglabāja sevi un mums nodeva atkal mūsu mātes un mūsu tēvi. *Viscaur viņu iespaidis; visgarām, vai tas mūsu personīgā dzīvē, vai tautas dzīvē, visgarām viņu nopelni.*

Mātes, mūsu vecāku acs un mīlestības pilnais skats mūs vada visu laiku, kamēr nāve viņu slēdz. Viņš pavada arī vēl uz priekšu, arī pēc nāves, ja tik vien mēs paši gribam to redzēt un just. Lai šim mātes skatam neļaujam aptumšoties, kļūt bēdīgam mūsu dēļ.

«Un lai godbijībā noliecam galvas par mūsu aizgājušām māmuļām,» saka mūsu vadonis, «un lai mīlestībā suminām tās, kuŗu sirdis mūs vedušas un iedrošinājušas uz gaišām domām rītdienas gaitās un uz

cēliem darbiem tautas un valsts labā.»

Kad ministrs pasludinājis Mātes dienu par atklātu, atskan jūsmīgi dziedāta Dzeisma brīvai Latvijai. Atklāšanas aktam sekoja plaša māksliniecisko priekšnesumu programma. Referātu par māti kā ģimenes veidotāju nolasīja agr. O. Kulitāne.

Plkst. 11 Archibīskapa katedrālē notika archibīskapa T. Grinberga vadībā Mātes dienas dievkalpojums. Tani pašā laikā meža un Mātes dienu iesāka Latvijas bērnu draugu biedrības Meža parka kolonija. Pie aizmirstās mātes kapa Braslas kapsētā svētbrīdis notika plkst. 14.

Lielā skaitā krišuļo varoņu mātes godinātāji bija pulcējušies plkst. 16 uz svinīgo dievkalpojumu Brāļu kapos. Dievkalpojumu noturēja virsmācītājs E. Bergs un armijas mācītāja palīgs A. Liepiņš. Runās tika cildināta lielā mātes mīlestība un ziedošanās, ziedojot visdārgāko — savu dēlus par tautas un valsts brīvību. Dievkalpojumu kuplināja prezidiju konventa vīru koris.

Dievkalpojumi un sarīkojumi notika arī citur, un Mātes diena varēja nest apmierinājumu ar savu labo izdošanos.

Sējas svēt

Bauskā aizvakar notika plaši sējas svētki. Svētkos ieradās zemkopības ministrs J. B i r z n i e k s un Lauksaimniecības karmaras priekšsēdētājs R. D z e r v e. Viesiem pretim bija izbraukuši aprīņa priekšnieks Vērpelis un aprīņa vecākais Piekuss. Bauskā bija celti krāšņi goda vārti. Pie tiem viesus apsveica pilsētas galva Kasparsons un rīcības komitejas priekšsēdētājs Pūķis. Aizsardzes un mazpulku dalībnieki viesiem pasniedza ziedus. Goda sardzē stāvēja aizsargi, skolu jaunatne, ugunsdzēsēji un Mežu departamenta darbinieki. Pēc sasveicināšanās ar sagaidītājiem, ministrs devās uz baznīcu. Pie iešanas viesus apsveica baznīcas valdes priekšnieks Kivulis. Svinīgo sējas svētku dievkalpojumu vadīja Bauskas draudzes mācītājs Turss un virsmācītājs Mitulis no Rīgas. Pēc dievkalpojuma baznīcas laukumā iedēstīja piemiņas ozolu pirmajiem sējas svētkiem Bauskā. No šejienes rīcības komiteja ar viesiem devās pie brīvības cīņās kritušo varoņu piemiņekļa, kur nolika vainagu. Goda sardzē stāvēja vecie strēlnieki.

Plkst. 14 aizsargu namā pulcējās Bauskas un apkārtnes zemnieki. Te notika karoga pasniegšana Bauskas ģimnazijas mazpulkam. Mazpulkam karogu pasniedza zemkopības ministrs J. B i r z n i e k s. Nododot karogu ģimnazijas direktoram, ministrs starp citu teica:

«Ar lielu prieku nododu jums jūsu augsto goda zīmi. Lai šis karogs, kas pacelts par vienības un satīcības simbolu, aicinā jūs sekot deviņi: katrs savā un visi valsts darbā. Lai šis karogs atgādina, ka īstais paliekošais darbs ir viens, darbs, kuŗu mēs no bērnu dienām esam sākuši sava tēva lauku mājās, un mums jāpaliek arī turpmāk pie šī darba, jo no tā atkarīgi visi nākamie darbi visās mūsu dzīves nozarēs. Lai zem šī karoga pulcējas visi, kas vien